

VU Research Portal

Georganiseerde misdaad en de voorspelbaarheid van risico's [Review of: J. Kortekaas. Risicoanalyse georganiseerde criminaliteit; uitwerking instrumentarium en toepassing op de ICT-ontwikkelingen]

Nelen, J.M.

published in

Tijdschrift voor Criminologie

2006

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Nelen, J. M. (2006). Georganiseerde misdaad en de voorspelbaarheid van risico's [Review of: J. Kortekaas. Risicoanalyse georganiseerde criminaliteit; uitwerking instrumentarium en toepassing op de ICT-ontwikkelingen]. *Tijdschrift voor Criminologie*, 3, 305-308.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

vuresearchportal.ub@vu.nl

Georganiseerde misdaad en de voorspelbaarheid van risico's

Hans Nelen

Jan Kortekaas, *Risicoanalyse georganiseerde criminaliteit; uitwerking instrumentarium en toepassing op de ICT-ontwikkelingen*, Den Haag, Reed Business Information, 2005, 199 blz., ISBN 90 5901 603 3.

In menige criminologische bijdrage wordt gewag gemaakt van het feit dat we vandaag de dag in een risicosamenleving leven. Met een onvermijdelijke verwijzing naar het werk van Beck en Garland wordt de stelling onderbouwd dat de hedendaagse samenleving worstelt met de vraag, hoe op allerlei terreinen de risico's kunnen worden beheerst, die de maatschappij zelf gecreëerd heeft. Het proces om bekende of ingeschatte risico's aanvaardbaar te maken of om schadelijke gebeurtenissen of schadelijke effecten van gebeurtenissen te voorkomen, wordt tegenwoordig aangeduid met de term risicomangement. Dat proces begint met het maken van een gedegen risicoanalyse, een activiteit die ook op het terrein van de criminaliteitsbeheersing stevig wortel heeft geschoten.

In het vorig jaar verschenen proefschrift van Jan Kortekaas wordt verkend op welke wijze men de risico's zou kunnen analyseren van veranderingen in georganiseerde criminaliteit, die het gevolg zijn van ontwikkelingen in de samenleving. Het met het oog op deze risicoanalyse ontwikkelde instrumentarium wordt vervolgens toegepast op een specifieke maatschappelijke ontwikkeling, de stormachtige opkomst van de informatie-communicatie-technologie (ICT). Het proefschrift bestaat uit twee delen. Het eerste deel staat in het teken van het risicoanalyse-instrumentarium. Na een uiteenzetting over risicoanalyse voor vroegtijdige criminaliteitsbeheersing in algemene zin wordt een nieuw conceptueel model voor georganiseerde criminaliteit gepresenteerd. Vervolgens wordt het

risicoanalysekader op dit model toegepast. In het tweede deel vindt een verdere specificatie van de risicoanalyse plaats en worden verwachte ontwikkelingen op ICT-gebied vertaald naar te identificeren dreigingen, inclusief een beoordeling van de waarschijnlijkheid en de ongewenste effecten daarvan.

De promotiestudie van Kortekaas is gebaseerd op literatuuronderzoek en een beperkt aantal interviews. Het literatuuronderzoek is begin 2003 afgesloten, maar vooral uitgevoerd in 2001. De literatuur sinds 2003 over georganiseerde criminaliteit, ICT-ontwikkelingen en risicoanalyse is niet meer gebruikt, met uitzondering van twee publicaties. Een daarvan is het *Nationaal Dreigingsbeeld Zware of Georganiseerde Criminaliteit* van de Dienst Nationale Recherche Informatie van het Korps landelijke politiediensten,² waaraan Kortekaas zelf een bijdrage heeft geleverd en dat – niet toevallig – conceptueel in de buurt komt van de denkrichting die Kortekaas in het proefschrift ontvouwt.

Kortekaas gaat ervan uit dat de gelegenheidsbenadering zich goed leent voor het identificeren van veranderingen in criminaliteit en het bepalen van de waarschijnlijkheid daarvan. Weliswaar zijn de theoretische uitgangspunten waarop de gelegenheidsbenadering is gestoeld, rational choice en routine activities, primair ontwikkeld met het oog op veelvoorkomende criminaliteit, maar volgens Kortekaas is deze benadering ook goed bruikbaar voor het vaststellen van veranderingen op het terrein van de georganiseerde criminaliteit. Hij onderscheidt daarbij drie wezenlijke soorten veranderingen, in illegale groothandelondernemingen, illegale groothandelswaar en illegale bedrijfsvoering.

Van gelegenheids- naar belangenanalyse

Bij het zoeken naar een antwoord op de vraag of de effecten van de vastgestelde veranderingen als gewenst of ongewenst moeten worden beschouwd, laat Kortekaas de gelegenheidsbenadering los. Hij is van mening dat het in dat verband van groot belang is om na te gaan welke belangen worden aangetast. Dat zou ook beter passen bij het uitgangspunt van responsabilisering, de noodzaak om andere (publieke en private) partijen van het besef te doordringen dat zij op het terrein van criminaliteitsbeheersing een rol te vervullen hebben. Zeker wanneer het gaat om het toekennen van een gewicht aan de belangen, die mogelijkterwijs worden aangetast teneinde vast te stellen of er sprake is van een ernstige of een minder ernstige dreiging, zou de wetenschappelijke onderzoeker een stap terug moeten doen. Het is aan beleidsmakers en gezagsdragers om deze normatieve keuzen te maken, al dan niet op basis van een door de wetenschap aangereikte lijst van indicatoren.

Over elkaar heen buitende concepten

Wat voor inzichten levert het proefschrift van Kortekaas op? Opmerkelijk genoeg is deze vraag na lezing van het boek niet klip en klaar te beantwoorden. Dat heeft met een aantal factoren te maken. In de eerste plaats met de wat moei-

2 Korps landelijke politiediensten, Dienst Nationale Recherche Informatie (2004). *Nationaal Dreigingsbeeld Zware of Georganiseerde Criminaliteit*, Zoetermeer: Dienst Nationale Recherche Informatie.

zame schrijfstijl van Kortekaas waardoor het boek, zeker voor niet-ingewijden, niet erg toegankelijk is. Zelfs na herlezing blijft mij ten aanzien van bepaalde passages ongewis wat de auteur nu precies bedoelt. Daarnaast is de structuur van het boek onevenwichtig. Het algemene en het bijzondere deel van het boek zijn dusdanig van elkaar losgeraakt, dat de toegevoegde waarde van de hoofdstukken over de ontwikkelingen op ICT-gebied beperkt is. Maar de misschien belangrijkste tekortkoming van het boek schuilt in het feit dat de concepten over elkaar heen blijven buitelen, waarbij de operationalisering van de diverse begrippen voortdurend nieuwe vragen oproept. Kortekaas introduceert aan de lopende band onderscheidingen – van preventie tot preparatie, van misdaadgroep tot illegale groothandelsonderneming, van legale markt tot misdaadmarkt, enzovoort – en verbindt daaraan voortdurend nieuwe definities en begripsomschrijvingen. Dat leidt ertoe dat de lezer gaandeweg het spoor bijster raakt en niet meer helder voor ogen heeft waarom bepaalde differentiaties worden aangebracht. De talrijke figuren en schema's, bedoeld om de onderliggende tekst te verduidelijken, maken het geheel er juist niet duidelijker op, niet in de laatste plaats door hun onoverzichtelijke opmaak. Hoewel Kortekaas zonder meer goed gedocumenteerd is, lijkt hij enigszins verdronken te zijn in zijn eigen materiaal.

Laat ik ter toelichting wat uitgebreider stilstaan bij het object van de risicoanalyse, de georganiseerde criminaliteit. Kortekaas ontleedt in hoofdstuk 3 uitvoerig de bestaande conceptualisering van dit fenomeen. Dat doet hij op gedegen wijze. Hij voorziet vele van de in omloop zijnde definities van kritisch commentaar, in het bijzonder die van de Onderzoeksgroep Fijnaut,³ vindt tussen al deze definities niets van zijn gading en besluit vervolgens zelf de concepten illegale groothandelsonderneming, illegale groothandelswaar en illegale bedrijfsvoering te introduceren. Daarmee zadelt hij zichzelf met het oog op het object van zijn risicoanalyse wel met een nieuw probleem op. Want wat valt er niet allemaal over de rand, wanneer die analyse uitsluitend betrekking heeft op de activiteiten van illegale groothandelsondernemingen? Diverse studies van de afgelopen jaren laten zien dat criminele samenwerkingsverbanden veeleer het karakter hebben van fluïde netwerken en dat de vergelijking met een onderneming, laat staan een grootshandelsonderneming, op vele punten mank gaat. Is, om een concreet voorbeeld te noemen, het vermeende criminele samenwerkingsverband tussen de Amsterdamse onderwereldfiguren Willem H., Stanley H. en Dino S. – in de 'Endstra-tapes' wordt aan deze heren een hoofdrol in het criminele circuit toegedicht – eigenlijk wel te beschouwen als een vorm van georganiseerde criminaliteit? Kortekaas erkent op diverse plaatsen in het boek zelf ook dat de operationalisering van zijn begrippenkader nadere aandacht behoeft. Op bladzijde 154 stelt hij bijvoorbeeld dat het aspect grootschaligheid van de handel een los einde vormt in het concept en dat het concept illegale groothandelsonderneming niet empirisch is getoetst. Toch komt hij in zijn slotbeschouwing wel tot de conclusie dat zijn analysekader en daarin opgenomen concepten bruikbaar zijn. Op basis waarvan hij die conclusie trekt, blijft onduidelijk.

3 Fijnaut, C., Bovenkerk, F., Bruinsma, G., & Bunt, H. van de (1996). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland: eindrapport van de onderzoeksgroep Fijnaut*. Bijlage VII van: Enquêtemissie opsporing, Inzake opsporing, Den Haag: SDU.

Het gepresenteerde analysekader is overigens minder innovatief dan op het eerste gezicht lijkt. Zonder dat expliciet zo te benoemen is de lijn, waarlangs Kortekaas geprobeerd heeft de veranderingen op het terrein van georganiseerde criminaliteit te analyseren, goeddeels dezelfde als die is toegepast in het wetenschappelijke onderzoek van het afgelopen decennium. Zowel in het kader van het onderzoek van de onderzoeksgroep Fijnaut (1996) als in de daaropvolgende rapportages van de Monitor Georganiseerde Criminaliteit van het WODC⁴ (Kleemans e.a., 1998 en 2002) stonden in essentie vier hoofdvragen centraal. Achtereenvolgens ging het daarbij om de wie-vraag (hoe zien de criminele samenwerkingsverbanden eruit?), de wat-vraag (welke criminele activiteiten worden ontplooid?), de hoe-vraag (welke modi operandi worden gebruikt en hoe schermen de netwerken zich af?) en de hoeveel-vraag (hoeveel wederrechtelijk verkregen voordeel wordt gegeneerd en hoe en waarin wordt dat geïnvesteerd?). Zet dit af tegen de driedeling van Kortekaas, dan valt de parallellie op tussen de illegale groothandelsonderneming (wie), de illegale groothandelswaar (wat) en illegale bedrijfsvoering (hoe). Alleen Kortekaas' laatste element (de hoeveel-vraag) is nieuw in vergelijking met die eerdere onderzoeken.

Wetenschap of staren in een kristallen bol?

Kortekaas erkent dat het maken van een risicoanalyse en het doen van wetenschappelijk onderzoek naar de stand van zaken op het terrein van georganiseerde criminaliteit in wezen twee verschillende zaken zijn. De conclusies van wetenschappelijk onderzoek zijn gebaseerd op dossieronderzoek, interviews met experts en andere bronnen. Risicoanalyses ontberen deze empirische grondslag. Risicofactoren kunnen niet empirisch worden getoetst en achteraf is de juistheid van de risicoanalyse niet vast te stellen. In de praktijk lopen wetenschappelijke analyses en voorspellende activiteiten echter steeds meer door elkaar heen. Het reeds genoemde *Nationaal Dreigingsbeeld Zware of Georganiseerde Criminaliteit* is daar een goed voorbeeld van. Ten dele leunt dit dreigingsbeeld op bevindingen uit empirisch onderzoek, deels op inschattingen van experts welke veranderingen zich in de nabije toekomst mogelijkerwijs aandienen en in welke mate deze veranderingen als dreigend moeten worden aangemerkt. Het gevaar dreigt, dat alle bevindingen van risicoanalyses à la het Nationaal Dreigingsbeeld met een wetenschappelijke saus worden overgoten, terwijl het voorspellende deel van dergelijke analyses gespeend is van een empirische basis.

Risicoanalyse is en blijft toch voor een niet onbelangrijk deel het staren in een grote kristallen bol, hoe deskundig de bevroegde personen ook zijn. Het proefschrift van Jan Kortekaas heeft mij althans niet van het tegendeel kunnen overtuigen.

4 Kleemans, E.R., Berg, E.A.I.M. van den & Bunt, H.G. van de (1998). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland; rapportage op basis van de WODC-monitor*, Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC. Kleemans, E.R., Brienens, M.E.I. & Bunt, H.G. van de (2002). *Georganiseerde criminaliteit in Nederland; tweede rapportage op basis van de WODC-monitor*. Den Haag: Ministerie van Justitie, WODC.